

Sygn. akt IV CSK 86/05

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 10 marca 2006 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Antoni Górski (przewodniczący)

SSN Iwona Koper

SSN Józef Frąckowiak (sprawozdawca)

Protokolant Bogumiła Gruszka

w sprawie z powództwa Syndyka masy upadłości "P." SA w upadłości
przeciwko Skarbowi Państwa - Komendzie Wojewódzkiej Państwowej Straży
Pożarnej
o zapłatę,
po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej
w dniu 10 marca 2006 r.,
skargi kasacyjnej strony pozwanej
od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 15 czerwca 2005 r., sygn. akt [...],

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Zaskarżonym wyrokiem z dnia 15 czerwca 2005 r. Sąd Apelacyjny zmienił wyrok Sądu Okręgowego w B. z dnia 25 lutego 2005 r., w ten sposób, że w miejsce kwoty 92 667,97 zł zasądził od pozwanego Skarbu Państwa - Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej na rzecz powoda Syndyka Masy Upadłości „P.” S.A. w upadłości kwotę 86 382,55 zł, w pozostałym zaś zakresie apelację oddalił. W sprawie tej poczyniono następujące ustalenia.

W dniu 26 listopada 2002 r. „P.” S.A. (wykonawca) zawarł z Komendą Wojewódzką Państwowej Straży Pożarnej (zamawiający), umowę nr [...] o roboty budowlane. Termin rozpoczęcia prac ustalono na 27 listopada 2002 r., a ich zakończenia na 30 grudnia 2003 r. W § 12 wspomnianej umowy strony ustaliły, że rozliczenie za wykonane roboty będzie odbywało się fakturami częściowymi, a ostateczne rozliczenie nastąpić miało rachunkiem końcowym na podstawie odbioru końcowego. Następnie w dniu 17 października 2003 r. strony sporządziły aneks nr 1, wprowadzając do umowy w § 12 ust. 2a. Dodane postanowienie umowne upoważniało zamawiającego do dokonywania przedpłat do wysokości wartości zamówionych przez wykonawcę rzeczy u dostawców lub podwykonawców. Podstawą wypłaty zaliczki było pisemne wystąpienie wykonawcy do zamawiającego wraz z załączonymi dowodami księgowymi. W razie dokonania przez zamawiającego tego rodzaju przedpłaty, była ona uwzględniana i rozliczana w najbliższej fakturze częściowej wystawionej przez wykonawcę zamawiającemu.

W dniu 15 grudnia 2003 r. wykonawca wystąpił do pozwanego o dokonanie przedpłaty w kwocie 63 087,20 zł na rzecz „C.” Sp. z o.o., a w dniu 18 i 19 grudnia 2003 r. o dokonanie przedpłat w wysokości 12 325,20 zł na rzecz firmy „U.” L.S. oraz w wysokości 10 970,15 zł dla „Z.” R.M. Pozwany zamawiający zrealizował te przedpłaty przelewem w dniu 30 grudnia 2003 r.

W dniu 21 października 2003 r. „P.” S.A. złożyła wniosek o ogłoszenie upadłości i przeprowadzenie postępowania obejmującego likwidacją majątku, która została ogłoszona postanowieniem z dnia 22 grudnia 2003 r.

W dniu 24 grudnia 2003 r. syndyk masy upadłości spotkał się z przedstawicielami pozwanego celem poczynienia ustaleń dotyczących kontynuowania prac. Pismem z dnia 12 stycznia 2004 r. syndyk poinformował pozwanego, iż łącząca strony umowa zostaje rozwiązana z dniem ogłoszenia upadłości.

Działający za powodową spółkę w upadłości Syndyk wezwał pismem z dnia 27 maja 2004 r. pozwanego do zapłaty kwoty 92 667,97 zł jako nie opłaconej należności masy upadłości. Na kwotę tę składała się wartość przedpłat jakie pozwany zamawiający zapłacił dostawcom i podwykonawcom już po ogłoszeniu upadłości, łącznie w wysokości 86 382,55 zł oraz kwota 6 285,42 zł, którą wykonawca zarachował na rzecz pozwanego, także już po ogłoszeniu upadłości. Wobec tego, że pozwany nie zapłacił żądanej kwoty, Syndyk wystąpił z pozwem o jej zapłatę.

Sąd Okręgowy uznał, że dokonując przedpłat w kwotach: 63.087,20 zł na rzecz „C.” Sp. z o.o., 12 325,20 zł na rzecz firmy „U.” L.S. oraz 10 970,15 zł dla „Z.” R.M., pozwany wiedział o upadłości powoda, a więc dysponował mieniem należącym do upadłego, co zgodnie z art. 84 prawa upadłościowego i naprawczego czyniło tę czynność bezskuteczną wobec masy upadłości. Zdaniem Sądu I instancji także potrącenie kwoty 6 285,42 zł, z tytułu wadliwego wykonania prac również było bezskuteczne, bowiem pozwany powinien tę wierzytelność zgłosić do masy upadłości. Opierając się na takich ustaleniach Sąd Okręgowy zasądził na rzecz powoda kwotę 92 667,97 zł.

Rozpoznający sprawę Sąd Apelacyjny stwierdził, że prawidłowo Sąd I Instancji uznał, że pozwany po ogłoszeniu upadłości spółki „P.” S.A. zadysponował mieniem należącym do upadłego co w konsekwencji doprowadziło do bezskuteczności świadczeń dokonanych w dniu 30 grudnia 2003 r. na rzecz „C.” Spółki z o.o., L.S. oraz R.M. w łącznej wysokości 83 382,55 zł. Zdaniem Sądu II Instancji zasadność powództwa w tej części powinna podlegać ocenie w kontekście wymogów określonych w art. 78 w związku z art. 75 ust. 1 prawa upadłościowego i naprawczego. Według bowiem Sądu Apelacyjnego dokonanie

powyższych świadczeń musi być traktowane tak jak spełnienie ich do rąk upadłego.

Za zastosowaniem art. 78 prawa upadłościowego i naprawczego przemawia treść § 12 pkt 2a umowy stron z 17 października 2003 r. Otóż strony przewidziały w nim możliwość dokonywania przez inwestora (pозwanego) przedpłat na podstawie odrębnego wystąpienia wykonawcy (powoda) do wysokości wartości zamawianych rzeczy u dostawców i podwykonawców. Zdaniem Sądu Apelacyjnego powyższe postanowienie umowy należy rozumieć jako upoważnienie do przyjęcia świadczenia dłużnika ze skutkiem zwalniającym go wobec wierzyciela. Wbrew stanowisku skarżącego analizowanego postanowienia nie można traktować jako właściwej umowy na rzecz osoby trzeciej, o której stanowi art. 393 k.c. Według Sądu Apelacyjnego należy przyjąć, że była to w istocie niewłaściwa umowa na rzecz osoby trzeciej, z której nie wynika uprawnienie żądania od dłużnika, aby spełnił świadczenie na jej rzecz. Przemawia za tym to, że omawiane postanowienie umowne należy analizować w kontekście treści całego § 12. Wynika z niego, iż uprawnionym do żądania wynagrodzenia był wyłącznie wykonawca tj. spółka „P.". Ponadto mechanizm realizacji tego postanowienia umownego miał odbywać się w ten sposób, że podwykonawcy bądź dostawcy zwracali się o zapłatę swych należności nie do pozwanego, ale do spółki „P.". Zatem w dalszym ciągu zobowiązany względem nich do zapłaty za wykonane prace czy dostarczone materiały była ta spółka, a nie pozwany. Zastrzeżenie w treści § 12 pkt 2a „wystąpienia wykonawcy" (spółki „P.") wskazuje, że zobowiązanie zamawiającego do zapłaty należności było uzależnione wyłącznie od jego woli, a nie innych osób. Świadczy o tym także użycie zwrotu „może".

Co prawda przepis art. 78 prawa upadłościowego i naprawczego przewiduje, że spełnienie świadczenia pieniężnego do rąk upadłego (bądź osoby przez niego wskazanej) jest bezskuteczne względem masy upadłości, jeżeli zostało dokonane po obwieszczeniu ogłoszenia upadłości w Monitorze Sądowym i Gospodarczym, to jednak w literaturze przedmiotu przyjmuje się, że również bezskuteczne jest spełnienie świadczenia przed obwieszczeniem o ogłoszeniu upadłości, jeżeli uiszczający wiedział o tym fakcie. Należy go bowiem traktować jako działającego

w złej wierze, który nie może powoływać się na to, że obwieszczenie o ogłoszeniu upadłości nie zostało jeszcze dokonane.

Z zebranego w niniejszej sprawie materiału dowodowego wynika, że pozwany już w dniu 24 grudnia 2003 r. wiedział o upadłości spółki „P.” S.A. i o działaniu w jej imieniu syndyka masy upadłości.

Ponadto Sąd Apelacyjny wskazał, że należy mieć na uwadze konsekwencje wynikające z art. 75 prawa upadłościowego i naprawczego. Przepis ten pozbawia skuteczności prawnej wszelkich rozporządzeń upadłego dotyczących mienia wchodzącego do masy upadłości. Pozwany w dniu 30 grudnia 2003 r. wiedział o upadłości spółki „P.” i mimo to wykonał przekazane wcześniej dyspozycje tej spółki odnośnie płatności na rzecz osób trzecich, które z mocy powołanego przepisu nie mogło być już skuteczne.

Zdaniem Sądu II instancji w niniejszej sprawie należy mieć na uwadze także, że łącząca strony umowa była zawarta na podstawie przepisów ustawy z 10 kwietnia 1994 r. o zamówieniach publicznych. Zastrzeżenie dla osoby trzeciej żądania spełnienia świadczenia pieniężnego od pozwanego (inwestora) byłoby nie do pogodzenia z treścią art. 76 ust. 2 ustawy zakazującego zmian postanowień umowy niekorzystnych dla zamawiającego, jeżeliby ich uwzględnienie miałoby zmienić treść oferty na podstawie której dokonano wyboru oferenta. Strona pozwana nie wykazała by konieczność takich zmian wynikała z takich okoliczności, których nie można było przewidzieć w chwili zawarcia umowy.

Uzasadniona natomiast okazała się apelacja w części odnoszącej się do obowiązku zapłaty przez pozwanego kwoty 6 285,42 zł. Zdaniem bowiem Sądu II instancji w świetle postanowień § 12 umowy łączącej strony po stronie powoda nie powstało roszczenie o zapłatę przewidzianego w tym zakresie wynagrodzenia.

W skardze kasacyjnej pozwany zarzucił naruszenie prawa materialnego, a mianowicie:

- 1) błędną wykładnię art. 393 § 1 k.c. i jego niezastosowanie przez przyjęcie, iż strony wiązała wyłącznie niewłaściwa umowa na rzecz osoby trzeciej, z której nie wynika uprawnienie żądania od dłużnika, aby spełnił świadczenie na jej rzecz;

- 2) błędną wykładnię art. 78 ustawy z dnia 28 IV 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. Nr 217, poz. 2125), przez przyjęcie, iż spełnienie przez pozwanego świadczenia do rąk upadłego dokonane jeszcze przed obwieszczeniem o ogłoszeniu upadłości w Monitorze Sądowym i Gospodarczym, jednak w chwili gdy pozwany wiedział o ogłoszeniu upadłości spółki, nie zwalnia pozwanego z obowiązku spełnienia świadczenia do masy upadłości;
- 3) niewłaściwe zastosowanie art. 7 k.c. w zw. z art. 78 Prawa upadłościowego i naprawczego, przez uznanie, iż pozwany spełnił świadczenie bezskutecznie, ponieważ upadły po ogłoszeniu upadłości nie ma prawa do odbioru świadczenia, a uiszczający wiedząc już o tym fakcie (tj. o ogłoszeniu upadłości), a zatem działając w złej wierze, nie może się powoływać na to, że obwieszczenie o ogłoszeniu upadłości nie zostało jeszcze dokonane;
- 4) błędną wykładnię art. 75 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego, przez uznanie, że przepis ten z mocy prawa pozbawia skuteczności prawnej wszelkich rozporządzeń upadłego, dokonanych jeszcze przed ogłoszeniem upadłości spółki, a dotyczących mienia wchodzącego do masy upadłości;
- 5) naruszenie art. 76 ust. 2 ustawy z dnia 10 czerwca 1994 r. Zamówienia publiczne (tekst jednolity: Dz.U. 2002 r., Nr 72 poz. 664) przez uznanie, iż zastrzeżenie dla osoby trzeciej żądania spełnienia świadczenia pieniężnego od pozwanego byłoby nie do pogodzenia z treścią tego przepisu.
- 6) naruszenie art. 206 ust. 1 pkt 6 Prawa upadłościowego i naprawczego poprzez jego niezastosowanie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zasługuje na uwzględnienie zarzut naruszenia art. 393 k.c. Umowa łącząca powodowego wykonawcę z pozwanym zamawiającym wyraźnie zastrzegła (po zmianie § 12 tej umowy), że dłużnik czyli zamawiający może spełnić świadczenie na rzecz osób trzecich, dostawców lub podwykonawców. Spełnione w ten sposób zostały wymogi, od których uzależniona jest konstrukcja przewidziana w art. 393 k.c. To, że strony wprowadziły dodatkowy warunek, od

którego zależało, czy dłużnik będzie mógł skorzystać z takiego zastrzeżenia, nie może być decydujące dla oceny czy mamy w tym przypadku do czynienia z umową na rzecz osoby trzeciej. Jeżeli bowiem wykonawca, czyli wierzyciel gdy chodzi o zapłatę należnego mu wynagrodzenia, wyraził zgodę na to, aby dłużnik mógł płacić na rzecz osób trzecich, od tego momentu nie było żadnych przeszkód, aby stosunki pomiędzy wierzycielem, dłużnikiem i osobą trzecią oceniać na podstawie art. 393 k.c. Od chwili gdy zgoda wykonawcy (wierzyciela) została wyrażona, osoba trzecia uzyskiwała więc prawo do żądania spełnienia świadczenia bezpośrednio od zamawiającego. Pozwany zamawiający, gdy uzyskał już zgodę na zapłatę podwykonawcom i dostawcom powodowego wykonawcy, był nie tylko uprawniony ale także zobowiązany, aby zapłacić żądane przez nich kwoty im a nie wykonawcy.

Jak wynika z ustaleń, dokonanych przez orzekające w sprawie sądy, wierzyciel (powodowy wykonawca) wystąpił do pozwanego zamawiającego, aby ten zapłacił osobom trzecim w sumie kwotę 86 382,55 zł, jeszcze przed ogłoszeniem upadłości wykonawcy. Przyjmując, że takie upoważnienie miało charakter czynności której skutkiem było rozporządzenie składnikami wchodzącymi w skład majątku upadłego, brak podstaw, aby czynność taką z mocy art. 77 Prawa upadłościowego i naprawczego, uznać za nieważną. Zgodnie z art. 75 powołanej ustawy upadły traci prawo rozporządzania mieniem wchodzącym w skład masy upadłości, dopiero z chwilą ogłoszenia upadłości. Skoro zaś wystąpienie upadłego wykonawcy, w którym upoważnił on zamawiającego zostało dokonane w dniu 15, 18 i 19 grudnia 2003 r. a upadłość ogłoszono 21 grudnia 2003 r., to wbrew twierdzeniom Sądu Apelacyjnego, brak podstaw aby tę czynność powodowego wykonawcy traktować jako nieważną. Co najwyżej można rozważyć, czy istnieją przesłanki do uznania takiej czynności za bezskuteczną wobec masy. Za zasadny uznać więc także należy podniesiony w skardze kasacyjnej zarzut naruszenia art. 75 Prawa upadłościowego i naprawczego.

Trafnie skarżący zarzuca również błędną wykładnię art. 78 Prawa upadłościowego i naprawczego. Jest to przepis, który przewiduje kiedy spełnienie świadczenia do rąk upadłego nie zwalnia dłużnika od konieczności ponownego świadczenia na rzecz masy upadłości. Przepis ten ze względu na swój wyjątkowy charakter powinien być wykładany ściśle. Ustawodawca przewidział w nim,

że obowiązek ponownego świadczenia powstaje tylko jeżeli dłużnik świadczył do rąk upadłego po obwieszczeniu o ogłoszeniu upadłości w Monitorze Sądowym i Gospodarczym. Brak wobec tego podstaw, aby tak daleko idący skutek wiązać z innym momentem, w szczególności z dobrą lub złą wiarą dłużnika spełniającego świadczenie jeszcze przed ukazaniem się wspomnianego obwieszczenia. Skoro zgodnie z art. 7 k.c. istnieje domniemanie dobrej wiary, to słusznie skarżący podnosi, że przypisując pozwanemu złą wiarę należało dokonać bliższej analizy jego zachowania, czego Sąd Apelacyjny zaniechał. Dodatkowo podnieść należy, że przepis art. 78 Prawa upadłościowego i naprawczego wymaga, aby spełnienie świadczenia nastąpiło do rąk upadłego. W rozpoznawanej sprawie zaś dłużnik (pозwany zamawiający) płacił, zgodnie z umową do rąk osób trzecich, co dodatkowo przemawia przeciwko stosowaniu do oceny jego zachowania art. 78 Prawa upadłościowego i naprawczego.

Zasługują również na uwzględnienie pozostałe zarzuty podniesione w skardze kasacyjnej. Bezpodstawnie Sąd Apelacyjny przyjął, że syndyk już w styczniu 2004 r. skutecznie rozwiązał umowę z pozwanym. Zgodnie z art. 206 ust. 1 pkt 6 Prawa upadłościowego i naprawczego wypowiedzenie takiej umowy wymagało zezwolenia rady wierzycieli, a jeżeli jej nie było, zgody sędziego komisarza (art. 213 Prawa upadłościowego i naprawczego). Wbrew odmiennej opinii Sądu Apelacyjnego, brak też uzasadnionych podstaw do przyjęcia, że zmiana umowy polegająca na zastrzeżeniu zapłaty przez zamawiającego na rzecz osoby trzeciej, narusza art. 76 ust. 2 ustawy z dnia 10 czerwca 1994 r. o zamówieniach publicznych (j.t. Dz.U. z 2002 r. Nr 72, poz. 664 ze zm.). Tego rodzaju zmiana była obojętna z punktu widzenia interesów zamawiającego, gdyż to czy miał on płacić wykonawcy, czy osobie wskazanej przez wykonawcę w niczym tych interesów nie naruszało.

Mając na uwadze, że zarzuty podniesione w skardze kasacyjnej okazały się zasadne, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ k.p.c. uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu.

